

Warszawa, dn. 28 grudnia 2022 r.

Paweł Marcin Mazanka

Nr albumu: D-3754

Filozoficzna koncepcja osoby ludzkiej Johna Francisa Crosby'ego

Streszczenie

Głównym celem rozprawy jest analiza filozoficznej koncepcji osoby, wypracowanej przez amerykańskiego myśliciela Johna Francisa Crosby'ego. Problem pracy można wyrazić w następujących pytaniach badawczych: Na czym polega specyfika filozoficznej koncepcji osoby ludzkiej, zaproponowanej przez Johna Crosby'ego? Jak należy rozumieć zwrot „osobowe bycie sobą”, który umieścił on w tytule swojej głównej pracy pt. *The Selfhood of the Human Person*? Czy taka wizja bytu ludzkiego może stanowić podstawę do tworzenia trwałych więzi międzyludzkich i stabilnych wspólnot? Pytania te wyznaczają główną hipotezę badawczą dysertacji: filozoficzna koncepcja osoby wypracowana przez Crosby'ego może być wykorzystana do kształtowania współczesnych społeczeństw wielokulturowych jako podstawa życia wspólnotowego i społecznego. Chodzi o możliwość tworzenia trwałych wspólnot, które będą umożliwiały wszechstronny rozwój swoich członków.

Realizując projekt rozprawy doktorskiej i poszukując odpowiedzi na pytania badawcze, zwrócono uwagę na trzy ważne sprawy. Po pierwsze, dorobek Crosby'ego jest w polskiej literaturze filozoficznej mało znany. Obecna rozprawa jest więc częściowym wypełnieniem tego niezagospodarowanego pola badawczego. Po drugie, koncepcja Crosby'ego okazuje się ciekawą i ważną propozycją wobec współczesnych debat filozoficznych, poświęconych rozumieniu osoby ludzkiej. Może być ona traktowana jako alternatywa w rozwiązaniu sporu pomiędzy współczesnymi nurtami

liberalizmu i komunitaryzmu. Po trzecie, Crosby proponuje rozumienie wolności i autonomii osoby w powiązaniu z ideą transcendencji bytu ludzkiego ku prawdzie i dobru, która najpełniej objawia się w Absolucie. Jego zdaniem można w racjonalny sposób połączyć autonomię człowieka z jego heteronomią, tworząc teonomiczną koncepcję bytu ludzkiego.

John Francis Crosby urodził się w 1944 roku w Stanach Zjednoczonych i jest emerytowanym profesorem Uniwersytetu Franciszkańskiego w Steubenville w Ohio. Wcześniej pracował jako wykładowca i dziekan tamtejszego Wydziału Filozoficznego. Pełnił także funkcję dyrektora Instytutu Filozofii tej uczelni. Jest autorem 6 książek i około 150 artykułów naukowych. Na język polski została przetłumaczona tylko jedna jego książka oraz kilka artykułów. Crosby jest reprezentantem szeroko rozumianej filozofii chrześcijańskiej, aktualnie jednym z głównych przedstawicieli personalizmu amerykańskiego.

W pierwszym rozdziale dysertacji dokonano analizy personalistycznych wizji człowieka, stworzonych w Stanach Zjednoczonych na przełomie XIX i XX wieku. Ważnym krokiem analizy było zbadanie źródeł będących początkiem personalizmu amerykańskiego oraz kontekstu, w jakim powstawały najważniejsze personalistyczne interpretacje osoby w północnoamerykańskiej tradycji filozoficznej. Chociaż tradycja tego personalizmu – powstałego na gruncie teologii protestanckiej – nie jest obecnie tak żywa jak w przeszłości, to jednak celowe było przyjrzenie się dorobkowi filozofów przełomu XIX i XX wieku. Odnotowano także niewątpliwy wpływ nie tylko teologii protestanckiej, ale również filozofii pragmatyzmu na pierwszych twórców personalizmu amerykańskiego.

W drugim rozdziale rozprawy zostały poddane analizie najważniejsze inspiracje filozoficzne Johna Crosby'ego. W swoich publikacjach odwołuje się on głównie do takich autorów jak Dietrich von Hildebrand, John Henry Newman, Max Scheler czy Karol Wojtyła. Przeprowadzone badania wykazały, w jaki sposób Crosby korzysta z dorobku wspomnianych filozofów. Warto podkreślić, że największy wpływ na Crosby'ego wywarł Dietrich von Hildebrand na trzech następujących płaszczyznach:

teorii poznania, antropologii i etyki. Gdy chodzi o interpretację bytu ludzkiego, Crosby przejął od tego myśliciela zasadę, że osobę można opisywać nie tylko w kategoriach racjonalności, potencjalności czy substancji, lecz także w takich aspektach, jak uwewnętrznienie, samoobecność czy darowanie siebie. W adekwatnym poznaniu osoby jest konieczna następująca triada: serca, rozumu i woli.

W rozdziale trzecim zostały zaprezentowane najważniejsze kategorie bytu ludzkiego. Zrekonstruowano obiektywistyczną analizę podmiotowości osoby obecną w filozofii arystotelesowsko-tomistycznej, następnie ukazano potrzebę jej bardziej subiektywistycznego ujęcia w świetle fenomenologii realistycznej. Punktem wyjścia analiz Crosby'ego są dane płynące z doświadczenia moralnego. Są one jednymi z pierwszych świadomych doświadczeń ludzkich, które dostarczają powszechnie akceptowanych intuicji. W toku dalszych rozważań poszukiwaliśmy odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób doświadczamy podmiotowości i nieudzielalności, przez które jesteśmy konstytuowani jako osoby ludzkie. Nieudzielalność sprawia, że każda osoba istnieje jako niezastępowalny podmiot. Jednocześnie istnieje ze względu na samą siebie. Nieudzielalność jest swego rodzaju narzędziem służącym lepszemu dookreśleniu tożsamości i odrębności bytu osobowego. Pomaga ona również w wyjaśnieniu, na czym polega prawdziwa godność osoby w jej specyficznie ludzkiej nieskończoności i absolutności.

Czwarty rozdział rozprawy rozpoczęliśmy od analizy koncepcji otwartości osoby, która umożliwia otwarcie się jednostki na tworzenie życia wspólnotowego. Wyszczególniono istotne typy i cechy wspólnot, które wyróżnili najważniejsi badacze tego zagadnienia, m.in. Dietrich von Hildebrand, Robert A. Nisbet i Ferdinand Tönnies. Pozwoliło to wykazać słuszność stanowiska Crosby'ego, że tkwiące w ludziach zdolności mogą się zrealizować wyłącznie w ramach spotkania z drugą osobą. Perspektywa personalizmu potwierdza więc, że autentyczne bycie sobą stanowi fundament dla życia w społeczności czy też bycia z innymi osobami. Ważnym aspektem tworzenia wspólnoty jest jej relacja do Bytu Najwyższego. Teza o istnieniu Absolutu pojawia się w filozofii Crosby'ego jako intelektualne dziedzictwo filozofii

klasycznej, w której świat postrzegany jest jako stworzony przez Boga, podtrzymywany przez niego w istnieniu oraz dążący ku Niemu jako ostatecznemu celowi. Otwartość osoby na transcendencję wyznacza ostateczne wymiary życia indywidualnego i społecznego.

Należy w tym miejscu jednoznacznie stwierdzić, że personalistyczne ujęcie osoby jest najbardziej odpowiednie do tworzenia korzystnych warunków dla człowieka, w którego egzystencję wpisany jest rozwój ku pełniejszemu byciu sobą. Możliwość tego rozwoju jednostki ludzkiej mogą urzeczywistniać tylko wówczas, gdy pozostają w relacji do innych podmiotów, tworząc różnorodne wspólnoty. W tym kontekście nie ulega wątpliwości, że personalistyczna koncepcja człowieka stanowi odpowiedź na współczesne przejawy indywidualizmu i kolektywizmu.

Główne wnioski wypływające z rozprawy są następujące: filozoficzna koncepcja osoby zaprezentowana przez Crosby'ego stanowi spójną i przekonującą wizję człowieka, którą można wykorzystać przy tworzeniu adekwatnych modeli życia zbiorowego we współczesnych społeczeństwach wielokulturowych. Jego koncepcja może stać się fundamentem dla głębszych form życia wspólnotowego. Propozycja ta stanowi spójny model filozoficzny, w którym – przy pewnych dających się zauważyć brakach – wymiar ontologiczny łączy się z fenomenologicznym, a arystotelesowsko-tomistyczne rozumienie osoby ludzkiej zostało w oryginalny i aktualny sposób dopełnione interpretacją o charakterze personalistycznym.

Niezwykle cennym elementem filozofii personalistycznej Crosby'ego jest dowartościowanie nowych form solidarności społecznej i potrzeby wrażliwości na drugiego człowieka. Crosby wyraźnie akcentuje znaczenie kategorii współodczuwania. Ujęcie personalistyczne gwarantuje głębokie, metafizyczne i teologiczne, odczytanie niezbywalnej wartości osoby ludzkiej.

Wskazując na pewne mankamenty filozofii Crosby'ego, warto zauważyć, że jego bogata twórczość nie stanowi całościowej i wyczerpującej prezentacji filozofii człowieka. Brakuje w niej m.in. głębszych rozważań na temat ludzkiej duszy, bez której trudno w pełni wyjaśnić substancjalność osoby ludzkiej i jej ostateczne

pochozenie. Crosby mało uwagi poświęca także psychofizycznej jedności natury ludzkiej, a problem cielesności i uczuciowości traktuje marginalnie. Podobnie podchodzi do innego, szczególnie ważnego dzisiaj zagadnienia, jakim jest problem tożsamości osobowej. Wreszcie zbyt szybko, bez należytej argumentacji, wprowadza do swoich rozważań niezwykle doniosłą tezę, jaką jest przyjęcie osobowego Absolutu i dlatego powinno to stanowić, podobnie jak inne pominięte elementy w jego antropologii, przedmiot prac badawczych prowadzonych w przyszłości.

Słowa kluczowe: osoba, podmiotowość, nieudzielalność, godność, przygodność, samoobecność, autodeterminacja, autonomia, teonomia, transcendencja, personalizm, indywidualizm, kolektywizm.

Paweł Marcin Mazanka

John Francis Crosby's philosophical conception of the human person

Resume

The main aim of the dissertation is to analyse the philosophical conception of the person developed by the American thinker John Francis Crosby. The problem of the thesis can be expressed in the following research questions: What is the specificity of the philosophical conception of the human person proposed by John Crosby? How is the phrase *selfhood*, which he included in the title of his main work, *The Selfhood of the Human Person* understood? Can such a vision of human being provide a basis for the formation of lasting human bonds and stable communities? These questions determine the main research hypothesis of the dissertation: the philosophical conception of the person developed by Crosby can be used to shape contemporary multicultural societies as a basis for community and social life. What is at stake is the possibility of creating sustainable communities that will enable the all-round development of their members.

In carrying out the dissertation project and seeking answers to the research questions, attention was drawn to three important issues. Firstly, Crosby's proposal is little known in the Polish philosophical literature. The present dissertation is therefore a partial filling of this undeveloped research field. Secondly, Crosby's concept turns out to be an interesting and important suggestion for contemporary philosophical debates devoted to the understanding of the human person. It can be seen as an alternative in resolving the dispute between contemporary currents of liberalism and communitarianism. Thirdly, Crosby proposes an understanding of the freedom and autonomy of the person in connection with the idea of the transcendence of human being towards truth and goodness, which is most fully manifested in the Absolute. In

his view, it is possible to rationally combine human autonomy with human heteronomy, creating a theonomic conception of human being.

John Francis Crosby was born in 1944 in the United States and is Professor Emeritus at Franciscan University of Steubenville, Ohio. He previously served as lecturer and dean of the Faculty of Philosophy there. He also served as director of the university's Institute of Philosophy. He is the author of six books and about 150 scientific articles. Only one of his books and several articles have been translated into Polish. Crosby is a representative of Christian philosophy in its broadest sense, currently one of the main representatives of American personalism.

The first chapter of the dissertation analysed the personalist visions of the person developed in the United States at the turn of the twentieth century. An important step in the analysis was to examine the sources that were the origins of American personalism and the context in which the most important personalist interpretations of the person were developed in the North American philosophical tradition. Although the tradition of this personalism - which originated in Protestant theology - is not as vibrant today as it was in the past, it was nevertheless purposeful to look at the output of philosophers of the late 19th and early 20th centuries. The undoubted influence not only of Protestant theology but also of the philosophy of pragmatism on the early founders of American personalism was also noted.

The second chapter of the dissertation analyses John Crosby's main philosophical inspirations. In his publications, he refers mainly to authors such as Dietrich von Hildebrand, John Henry Newman, Max Scheler and Karol Wojtyła. The research carried out has shown how Crosby draws on the work of the aforementioned philosophers. It is worth noting that Dietrich von Hildebrand had the greatest influence on Crosby in the following three areas: theory of cognition, anthropology and ethics. When it comes to the interpretation of human being, Crosby took over from this thinker the principle that the person can be described not only in terms of rationality, potentiality or substance, but also in aspects such as interiorisation, self-

presence or self-giving. In an adequate cognition of the person, the following triad is necessary: heart, reason and will.

The third chapter presents the most important categories of human being. The objectivist analysis of the subjectivity of the person present in Aristotelian-Thomistic philosophy is reconstructed, followed by the need for a more subjectivist account of it in the light of realist phenomenology. The starting point of Crosby's analyses is the data flowing from moral experience. These are among the first conscious human experiences that provide universally accepted intuitions. In the course of further reflection, we sought to answer the question of how we experience the subjectivity and incommunicability by which we are constituted as human persons. Incommunicability makes each person exist as an irreplaceable subject. At the same time, it exists for its own sake. Incommunicability is a kind of tool to better specify the identity and distinctiveness of a personal being. It also helps to clarify what the true dignity of the person in its specifically human infinity and absoluteness consists in.

The fourth chapter of the dissertation began with an analysis of the concept of openness of the person, which enables the individual to open up to the creation of community life. The essential types and characteristics of communities, as distinguished by the most important scholars on the subject, including Dietrich von Hildebrand, Robert A. Nisbet and Ferdinand Tönnies, were listed. This made it possible to demonstrate the validity of Crosby's position that inherent capacities in people can only be realised within the framework of an encounter with another person. The perspective of personalism thus affirms that authentic being oneself is the foundation for living in community or being with other persons. An important aspect of the creation of community is its relationship to the Supreme Being. The thesis of the existence of the Absolute appears in Crosby's philosophy as an intellectual legacy of classical philosophy, in which the world is seen as created by God, sustained by him in existence and striving towards him as the ultimate goal. The openness of the person to transcendence determines the ultimate dimensions of individual and social life.

It should be stated unequivocally at this point that a personalistic view of the person is the most suitable for creating favourable conditions for the human being, whose existence involves a development towards a fuller being of oneself. The possibility of this development can only be realised by human individuals when they are in relationship with other subjects, forming diverse communities. In this context, there is no doubt that the personalistic conception of man constitutes a response to contemporary manifestations of individualism and collectivism.

The main conclusions of the dissertation are that the philosophical conception of the person presented by Crosby provides a coherent and compelling vision of the human being that can be used in the development of adequate models of communal life in contemporary multicultural societies. His concept can become a foundation for deeper forms of community life. The proposal constitutes a coherent philosophical model in which, with some noticeable deficiencies, the ontological dimension is combined with the phenomenological one, and the Aristotelian-Thomistic understanding of the human person is complemented in an original and valid way by an interpretation of a personalistic character.

An outstanding valuable element of Crosby's personalist philosophy is the appreciation of new forms of social solidarity and the need for sensitivity to the other. Crosby clearly emphasises the importance of the category of compassion. The personalist approach guarantees a profound, metaphysical and theological reading of the inalienable value of the human person.

In pointing out some shortcomings of Crosby's philosophy, it is worth noting that his rich oeuvre does not constitute a comprehensive and exhaustive presentation of the philosophy of man. Among other things, it lacks a deeper consideration of the human soul, without which it is difficult to fully explain the substantiality of the human person and its ultimate origin. Crosby also pays little attention to the psychophysical unity of human nature, and treats the problem of corporeality and sentience marginally. He takes a similar approach to another issue of particular importance today, that of personal identity. Finally, he introduces too quickly, without due

argumentation, the very important momentous thesis of the assumption of a personal Absolute, and this, like other neglected elements in his anthropology, should therefore be the subject of future research work.

Keywords: person, subjectivity, incommunicability, dignity, contingency, self-presence, self-determination, autonomy, theonomy, transcendence, personalism, individualism, collectivism.

Pawel Marcin Mazanka